

<http://interscience.uz/>

ISSN 2181-1709 (P)

ISSN 2181-1717 (E)

ТАЪЛИМ ВА
ИННОВАЦИОН
ТАДҚИҚОТЛАР

ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH

2021

Махсус сон

Халқаро илмий-методик
журнал

Международный научно-методический
журнал

International scientific and methodical
Journal

ТАЪЛИМ ВА ИННОВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАР
ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

2021
Махсус сон

Муассис: Бухоро давлат университети Фан ва таълим МЧЖ	Abrayev B. X., Saatmuratov Sh. Z. Bir noma'lumli tenglamalarni butun sonlardagi yechimlari haqidagi masalalarda analogiya metodining qo'llanilishi	7
<u>Бош мухаррир:</u> Маъмуров Баходир Бахшуллаевич	Авазов Ж. Д. Мухандислик ва компьютер графикаси фанини ўқитиш орқали бўлажак муҳандисларнинг касбий кизиқишларини шакллантириш	10
<u>Жамоатчилик кенгаши раиси:</u> Хамидов Обиджон Хафизович, Бухоро давлат университети ректори.	Alimova S. Z. O'zbek xalq cholg'ulari orkestrining o'ziga xos xususiyatlari	15
<u>Тахририят кенгаши раиси:</u> Махмудов Мэлс Хасанович	Allakov I., Muzropova N. To'plamlar nazariyasi va matematik mantiq elementlarini o'qitishga doir	18
<u>Масъул котиб:</u> Акрамова Гулбахор Ренатовна	Аскарлов А. Д. Технология машғулотларида ахборот технологияларини қўллашнинг киёсий таҳлили	24
<u>Тахририят манзили:</u> Бухоро шаҳар, К.Муртазов кўчаси, 16-уй	Аскарлов А. Д. Умумтаълим мактаблари ўқувчиларида халқ хунармандчилигига бўлган психологик-педагогик имкониятлар	28
<u>Телефон:</u> +998(90)744-00-22	Ахмедов Б. Т. Соғлом турмуш тарзи оила фаровонлигининг муҳим омили сифатида	32
<u>E-mail:</u> eirjournal2020@gmail.com	Abdusalomov O. A., Pedagogik dasturiy vositalaridan texnologiya fani mashg'ulotlarida foydalanishning ahamiyati	39
<u>Журналнинг электрон сайти:</u> www.interscience.uz	Бердиев У. Б., Хасанова Д. Ў. Физикадан инновацион тажрибалар	42
Журнал ОАК Раёсатининг 2021 йил 30 сентябрдаги 306/6-сон Қарори билан ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ, ФИЛОЛОГИЯ, ТАРИХ ФАНЛАРИ бўйича фалсафа доктори (PhD) ва фан доктори (DSc) илмий даражасига талабгорларнинг диссертация ишлари юзасидан асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган	Berdieva N. M., Amonov B. V. Texnologiya ta'limi darslarini tashkil etishni takomillashtirish metodikasi	46
Босишга рухсат этилди: 07.10.2021 й. Қоғоз бичими 60x84 1/8. б/т.12.5. Буюртма рақами 12 « Бухоро вилоят босмахонаси» МЧЖда чоп этилди. Бухоро шаҳар	Бердиев У. Б., Хасанова Д. Ў., Қурбонмуродов У. Ж., Чоршанбиева Н. А. Табиатшунослик фанлари ва оламнинг илмий манзараси	51
Журнал 28.07.2021 йилда 9305 рақами билан Ўзбекистон Оммавий ахборот воситалари давлат рўйхатидан ўтган.	Боймўминов Х. М. Туб ислохатлар шароитида хор санъатининг жамиятимиз маънавий яқдиллигини таъминлашда тугган ўрни	56
Журнал йилда 6 мартаба (хар 2 ойда) ўзбек, рус ва инглиз тилларида чоп этилади	Болтаева Ш. О. Педагогнинг ўқув жараёнини мохирона фаоллаштириши	60
«Таълим ва инновацион тадқиқотлар» халқаро илмий-методик журналидан кўчириб босиш тахририятнинг розилиги билан амалга оширилади	Бутаяров А. Т. Сурхондарё вилоятнинг континентал табиий-хўжалик шароитлари	63
Маколада келтирилган фактларнинг тўғрилиги учун муаллиф масъулдир	Бутаяров А. Т. Тажриба даласининг ўхшашлигини асослаш	67
	Bobonazarov O.A. Jadidchilarning ma'rifatparvarlik harakatlari va ularning xalq ma'naviyatini yuksaltirishdagi o'rni	71
	Давлатова С.Т. Мактаб ўқувчисининг технологик хавфсизликни таъминлашда фанлар интеграцияси	76
	Джурраев М. Г. Пахта хом ашёсини тозалаш техникаси ва технологиясининг замонавий ҳолати таҳлили	82
	Йўлдашов К. К. Kulolchilik hunarmandchiligi tarixini organish –milliy qadriyatlarimizni e'zozlash mezonini sifatida	87
	Йўлдашов К.К. Maktab o'quvchilariga temirchilik, misgarlik va zargarlik hunarlarini tarixini o'rgatish - milliy tarbiyaning omili	92

Ўлдашов К. К. Мактаб технология фани дарсларида халқ хунармандчилиги ишларини о'рганаш (5-сингда yog'och o'ymakorligi ишларини о'рганаш мисолида)	97
Ўлдашов К. К. Технология фани дарсларида то'қимачилик хунармандчилиги тарихига оид материаллардан фойдаланиш	103
Choriyev B.B. Umumiy o'рта ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarining mazmuni hamda kompetentlik darajasi	108
Haydarov R.M. Texnologiya ta'limi o'qituvchisining texnologik madaniyati	112
Kucharov S. A. Axborot-ta'lim muhitida kasbiy o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlash	116
Кучаров С. А., Шағдаров Н. Технология фанини ўқитишда ахборот ва педагогик технологиялардан фойдаланиш	119
Қодиров Б. Э. Рақамли технологиялар асосида ўқувчиларнинг хунармандчилик компетенцияларини ривожлантириш дидактик имкониятлари	123
Қодиров Б. Э. Ўқувчиларнинг хунармандчиликка оид таянч компетенцияларини электрон ахборот таълим муҳитида ривожлантиришнинг дидактик модели	128
Курбонова З. М. Ўқитувчи касбида мулоқот ва муомала одобининг ўрни	133
Кулмунинов О.Х. Пахтани майда ифосликлардан тозаловчи тозалогичнинг конструкциясидаги технологиялар таҳлили	137
Muhamadiyeva N. Q. Milliy hunarmandchilikni rivojlantirishda ranglarning tutgan o'rnini.	141
Maxmudov Y. G. Texnologiya ta'limida rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	144
Мукумова Ф. Х. Основные критерии подготовки учителя к учебному процессу	150
Мукумова Ф. Х. Миллий хунармандчилик тарихини ўрганишда ўқувчиларни ижодкорликка кизиктиришнинг дидактик имкониятлари	154
Нарбаев А. Б. Медиатаълим асосида ишлаб чиқилган "Атом физикаси" электрон ўқув қўлланмасининг тузилиши ва дидактик имкониятлари	160
Норбошева М. А. Оилавий муносабатларнинг таълим-тарбия самарадорлигига таъсири	165
Mamatqulov I. Ch., Omonova R. R. Chizmachilik darslarida rezbalarni chizmada tasvirlash va belgilashga oid metodik tavsiyalar	170
Nazarov A. A., Majidova D. B. Bo'lajak muhandis o'qituvchilarini tayyorlashda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi	177
Nazarov A. A. Bo'lajak o'qituvchilarni ta'limiy qadriyatlar asosida tayyorlash	180
Nazarov X. A. O'рта Osiyo hududida cholg'u asboblarning vujudga kelish tarixi	185
Nurmamatov Z. Sh. Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlash texnologiyasi	189
Nurmamatov Z. Sh., Qodirova M. A. Ta'limda mutaxassislik fanlarini o'qitishda innovatsion texnologiyalar va ularning imkoniyatlari	192
Пахратдинова Р. О. Мактаб ўқувчиларнинг ижодий иш бажариш қобилиятларини шакллантириш технологияси	196
Пахратдинова Р. О. Ижодий масалаларни ечишда морфологик жадвалдан фойдаланиш	204
Пахратдинова Р. О. Мактаб технология таълимида ўқувчиларнинг ижодкорлик фаолиятини такомиллаштириш	210
Пахратдинова Р. О. Мактаб ўқувчиларнинг инновацион ижодкорлик фаолияти	216
Raxmonova D. N. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy savodxonlikni interaktiv dasturiy vositalar asosida shakllantirish metodikasini takomillashtirish yo'llari	222
Рахимов А. Х. Пневмотранспорт воситаларини пахтанинг табиий хусусиятларига таъсири ҳамда сепараторларнинг ишлаш жараёнини таҳлили	228
Саттаров Ш. Ю. Алгебраик сиртларни текислик билан кесишишининг махсус холларига оид баъзи методик кўрсатмалар	234
Таджиев М., Таджиев К. М., Турсунов Ш. Ч. Кузги бугдойдан кейин экилган мойли экинларнинг ингичка толали гўза тола сифатига таъсири	238

Таджиев М., Таджиев К. М., Турсунов Ш.Чғ. Кузги бугдойдан кейин экилган орилик ва сидерат экинларнинг ўрта толали гўза тола сифатига таъсири	241
Тошбеков О. А. Махаллий жун толасини оқартириш-рангсизлантириш жараёнлари	244
Тураев Х. А. Бўлажак чизмачилик фани ўқитувчиларининг лойихалаш компетентлигини ривожлантиришнинг дидактик имкониятлари	249
Shomirzaev M. X. Texnologiya ta'limida ta'limning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyasi	255
Shomirzaev M. X. Texnologiya ta'limida tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish	263
Xakimov O. B. Surxondaryo viloyatida o'tkazilgan folklor ekspeditsiyalari xususida	269
Хайдаров Р. М. Технология таълими ўқитувчисининг касбий компетентлигини такомиллаштириш технологияси	273
Turakulov A. E. Methods of drawing up a modern plan "Bandihon city « in the conditions of new Uzbekistan	278
Turakulov A. E. Practical recommendations for the construction of a modern building of a «business center» in Termez	284
Turayev X. A. "Inversiya" metodi vositasida bo'lajak chizmachilik fani o'qituvchilarining loyihalash kompetentligini rivojlantirish metodikasi	289
Урозов М.К., Рахимова К.Ф. Инновацион технологиялар асосида корхоналарни ривожлантиришнинг хориж тажрибасини ўрганиш	294
Xamidov Shirmamat O'roqovich Musiqa madaniyati va uning hayotdagi o'rni	299
Xayitov J. X. Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarida kreativlikni rivojlantirishning ba'zi jihatlari	304
Xayitov J. X., Ergasheva S. B. Mutaxassislik fanlarini o'qitish jarayonida bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini kreativligini shakllantirish	308
Шомирзаев М. Х. Технология фанини ўқитишда инновацион педагогик технологияларидан фойдаланиш методикаси	312
Шомирзаев М. Х. Технология фанидан амалий дарсларни ташкил этиш ва ўтказиш методикаси	321
Шомирзаев М. Х. Хайруллаев И. Н. Мактаб ўқувчиларини халқ хунармандчилигига ўргатишда инновацион таълим методларидан фойдаланиш	331
Шомирзаев М. Х. Мактаб технология таълимида ўқувчиларни миллий хунармандчиликнинг спектрал-вариатив компонентлари билан фанлараро таништиришда тарихийлик принципи	342
Шомирзаев М. Х., Муҳаммадиева Н. К. Миллий тарбияда каштачиликнинг ўрни	346
Шомирзаев М. Х. Технология таълимда ўқувчиларни халқ хунармандчилиги касбларига йўналтириш	353
Шомирзаев М. Х. Технология таълимида ўқитиш шакллари ва методлари	359
Шомирзаев М. Х. Технология фани дарсларини ташкил этишни такомиллаштириш	367
Эшқувватов У. А. Талабаларда креатив қобилиятларни ривожлантиришнинг аҳамияти	372
Эшқувватов У. А. Талабаларнинг муҳандислик касбига оид ижодий қобилиятларини ривожлантиришнинг дидактик талаблари ва шартлари	377
Эшмуратов О. Э. Оилавий муносабатларда шахс мослашувчанлиги хусусиятининг оила мустаҳкамлигига таъсири	381
Бабакдиева А. А. Ижодий ўйинлар ёрдамида мактабгача ёшдаги болаларда креатив қобилиятларни шакллантириш	385
Абраев Б. Х., Имамов О. Ш. Алгебраик масалани ечишни геометрик чизмалардан фойдаланиб ечиш хақида	389
Nishonov S. N., Seytov Sh. Ikki o'lvohvli diskret dinamik sistemalarni o'qitishda grafik talqin	392
Umarova A. A. Oilada bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash masalalari	396
Sheraliyeva M. A. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida kattalar va ota-onalarning munosabatlar madaniyati	399

**UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA MADANIYATI
DARSLARINING MAZMUNI HAMDA KOMPETENTLIK DARAJASI**DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.86.73.063>

Choriyev Bekzod Bahrom o'g'li

Termiz Davlat Universiteti, musiqa ta'limi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarining mazmuni hamda kompetentlik darajasi" o'rganildi hamda yoritildi.

Kalit so'zlar: Ta'lim va tarbiya, musiqa madaniyati, san'at, pedagog, kompetentlik, integrasiya.

**СОДЕРЖАНИЕ И УРОВЕНЬ КОМПЕТЕНТНОСТИ УРОКОВ
МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ**

Чориев Бекзод Бахром угли

Преподаватель кафедры музыкального образования Термезского
государственного университета

Аннотация: В данной статье изучено и освещено "содержание и уровень компетентности уроков музыкальной культуры в общеобразовательных школах".

Ключевые слова: Образование и воспитание, музыкальная культура, искусство, педагог, компетентность, интеграция.

**CONTENT AND LEVEL OF COMPETENCE OF MUSIC CULTURE
LESSONS IN SECONDARY SCHOOLS**

Choriyev Bekzod Bahrom O'g'li

Teacher of the Department of music education of Termez State University

Abstract: This article examines and highlights «the content and level of competence of music culture lessons in secondary schools».

Keywords: Education and training, Music Culture, Art, pedagogy, competency, integration.

Har bir mamlakatning musiqa tarbiyasi g'oyaviy-siyosiy jihatdan xalqning sotsial tuzumiga xizmat qiladi. Har bir xalqning maorifida musiqa tarbiyasi metodikasi pedagogikaning didaktik qonuniyatlariga va shu xalqning milliy musiqa madaniyati, tili va madaniy an'alariga asoslanadi. Shu bilan birga musiqa tarbiyasining strukturasi, sistemasi (tizimi) va ilmiy-metodik yutuqlar boshqa millatning ma'rifiy madaniyatiga ham ijobiy ta'sir etadi.

Jamiyatimiz taraqqiyotida ma'naviy va jismoniy sog'lom avlodni tarbiyalash bugungi kunda bizning eng ustuvor vazifalarimizdan biri sanaladi. Zeroki qator aytilgan bu fikrlar zamirida har doimgidek yoshlar turadi, sababi ularning bugungi kundagi olgan ta'lim-tarbiyasi nafaqat o'zlari uchun balki yurtimiz taraqqiyoti uchun eng muhim poydevordir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning bejizga "Agar mendan sizni nima qiynaydi - deb so'rasangiz, farzandlarimizning ta'lim va tarbiyasi deb javob beraman" - degan serma'no fikrlari yuqoridagi fikrimizning yaqqol dalilidir. Biz yashab turgan jamiyat taraqqiyotida musiqa va san'atning o'rni beqiyosdir.

(O'zbekiston Respublikasi prezidentining Namangan viloyatiga tashriflari yakunidagi majlisda madaniyat sohasiga e'tibor qaratish bo'yicha nutqlaridan. <https://t.me/madaniyatvazirligi>.)

Har bir millat va elatlarni birlashtirishda, an'alarimizni mustahkamlashda ham musiqa va san'atning o'rni beqiyosdir. Har qanday ko'ngilni o'ziga rom eta oladigan, insonlarni qalbiga ezgulik urug'ini ekib boshqa yomon illatlarga qarshi kurashadigan

ham musiqa desak mubolag'a bo'lmaydi. Musiqaning inson ruhiyatiga ta'sir qilish borasida keng imkoniyatlar qadimdan oq musiqashunoslar, mutafakkirlar va olimlar diqqatini o'ziga jalb qilgan.

Ular musiqa san'atining insonlarni shaxs sifatida shakllanishiga ta'sir qiladigan xususiyatlarini aniqlashga urunishgan. Darhaqiqat jahon fani ravnaqiga ulkan hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimiz komil insonni tarbiyalashda musiqaning o'rnini chuqur anglab, shaxs kamolotidagi ahamiyatini o'z asarlarida, pedagogik qarashlarida tadqiq qilib bizga beqiyos manbalar qoldirganlar. Buyuk mutafakkirlar Al Forobiy, Abu ali Ibn Sino, Abdulqodir Marog'iy, Sharafiddin ali Yazdiy, Mahmud Qoshg'ariy, Ahmad Yugnakiy, Sadiy Sheroziy, Abdurahmon Jomiy, Kavkabi, Darveshali Changiy, Komil Xorazmiy, Alisher Navoiy, Zahriddin Muhammad Bobur kabi allomalarning qator asarlarida keltirilgan musiqaga oid ma'lumotlar bugungi kunda o'z ilmiy, nazariy hamda tarbiyaviy jihatdan yosh avlodni tarbiyalash jarayonida eng dolzarb va eng kerakli manba ekanligini ko'rishimiz mumkin. Maqolada musiqa madaniyati fani o'qitilishida bugungi kunda mavjud muammolar, kompetentli yondashuv asosida o'quvchilar kompetentligini oshirishning sinfdan hamda maktabdan tashqari musiqa madaniyati faoliyati, integrallashtirilgan ta'lim orqali, qiziqish uyg'otish maqsadida maktabdan tashqari faoliyatida ham integratsiyani boshqa ta'lim maskanlari bilan aloqadorlik o'rnatishning nazariy jihatdan yoritib o'tildi.

O'ylashimcha musiqa tarbiyasini avvalo oiladan boshlash eng maqul yo'l

Sanaladi [3]. Sababi shundaki musiqaga qiziqish oiladagi muhitga juda bog'liq. Agar oilada o'zaro san'atga bo'lgan munosabat yuqori ruhda, baland ishtiyoq hamda hurmatda bo'lsa bolada o'z-o'zidan qiziqish, ijtimoiy- psixologik muhit paydo bo'ladi.

Ma'lumki yaxshi oilaviy muhitda tarbiyalangan bolaning hayot haqidagi turli voqea-hodisalar, urf-odat, madaniyat va san'atga oid taassurotlari ko'pincha ijobiy kechadi. Oiladagi birlikda televizor ko'rish, konsert tomosha qilish, teatr tomosha qilish va o'z taassurotlarini o'rtoqlashish kabi muloqotlar bolalar dunyoqarashini o'stirib, hayotiy voqealarni aks ettiruvchi adabiyot, san'at musiqani mohiyatini tushunish va badiiy idrok etishga olib keladi. Asosan eng avvalo musiqaga oilaviy muhiti yiroq bo'lgan bolalarni qiziqtirish uchun ham va qiziqqan bolalarni yanada dunyoqarashini oshirish uchun ham o'rta ta'lim maktablarida, maktabgacha ta'lim muassalarida san'at ustalari bilan ijodiy uchrashuvlar ko'ngilochar tadbirlarni tashkillashtirish ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini kengaytirish, o'quvchi yoshlarning qiziqishini o'stirib, bo'sh vaqtlarini behuda sarflamasliklarini oldini olishda qo'l keladi. Bejizga davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev bugungi kunda yurtimizda amalga oshirilayotgan: "Besh muhim tashabbus"ni joriy qilmaganlar. Aynan shu besh tashabbusimizning birinchi yo'nalishi musiqa va san'atga bag'ishlangan. Mana shundan ham ko'rinib turibdiki musiqaning yosh avlod tarbiyasida o'rni katta.

Biz insonning ruhiy kamoloti haqida gapirar ekanmiz, albatta bu maqsadga musiqa san'atisiz erishib bo'lmaydi.

- a) Musiqa - o'z tabiatiga ko'ra hissiy va ruhiy kechinmalar uyg'otuvchi,
- b) Musiqa - kishilarda nozik didni tarbiyalovchi,
- c) Musiqa - tinglovchini ham, ijrochini ham nafosatga, ma'naviy barkamolikka undovchi kuchli vosita.

Albatta musiqa shaxsni shakllantirish, uning ijobiy fazilatlarini o'z-o'zidan belgilab bermaydi. Biz aytmoqchi bo'lgan fikr shundayki musiqaning g'oyaviy mazmuni nafaqat yosh avlod balki butun insonyat tarbiyasi bilan bog'liqdir. Bolalar tomonidan musiqaning idrok etilishi avvalo milliy musiqamizni idrok etishdan boshlanishi lozim.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, musiqa tarbiyasi shaxs sifatida shakllanayotgan bolalarning qalbida milliy ruhni kamol toptirish, ma'naviy va axloqiy madaniyatni musiqiy didni shakllantirish, musiqiy tasavvurlarini yanada boyitish hamda ularda vatanparvarlik, insonparvarlik tuyg'ularini, tashabbuskorlik qobiliyatlarini kamol toptirishdir.

Ushbu jarayonda ya'ni Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarining mazmuni hamda kompetentlik darajasini oshirishda bizda ko'plab muammolar mavjud;

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarini o'qitilishida videodarsliklarning yetishmasligi;

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarini o'qitilishida online darslar va masofaviy ta'limni rivojlantirish yo'lida boshqa yevropa davlatlari bilan hamkorliklar o'rnatish yo'lga qo'yilmaganligi zeroki musiqa san'ati til va millat tanlamaydi;

Shuningdek xalqaro yevropa davlatlari bilan bevosita masofaviy master-klas darslarini tashkillashtirish .

O'quvchilar olgan bilimlarini tezlik bilan amalda faol foydalanishni boshlashadi. Chunki bilimlari osonroq amaliyotga xos xususiyatlarni aniqlaydi, yangicha fikrlay boshlaydi, fanni tez o'zlashtiradi, uning boshqa fanlarga bo'lgan munosabatini ravshanlashtiradi». Maktabda mavjud hamma fanlar o'ziga xos integratsion imkonga ega.

Lekin ularning bir-biriga mos bo'lishi integrallashgan kurslarning samaradorligi sharoitlarga bog'liq. Shuning uchun yangi dastur yaratishdan oldin pedagoglar va uslubchilarga integratsiyaning imkoniyati va zaruriyati xulosa ishiga yordam beradigan vaziyatlarni hisobga olish kerak.

Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini oldin tahlil qilishi, ularning ma'naviy xususiyatlarini, o'rganishga qiziqishlarini o'rganadi. O'quv faoliyatida mavjud bo'lgan qiyinchiliklar integratsiya usulidan foydalanish sabablaridan biri bo'lishi mumkin [5]. Ba'zi o'quvchilarning bir fandagi muvaffaqiyati ikkinchi fandan olgan bilim va ko'nikmalariga bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan: o'quvchi savodli va tez matn ko'chirishga tez va to'g'ri o'qishi bog'liq. Lekin agar aniq bunday hamkorlik ko'rsatilmasa ham yoki umumiylik bo'lmasa bir fan rejasidagi mazmunga to'g'ri baho bersa o'qituvchi alohida dars berishini yetarli emasligini ko'rish mumkin. Biz bilamizki, dunyo bir, u sanoqsiz ichki aloqalar bilan bog'langan, shuning uchun bitta muhim masalani, boshqa ko'pgina masalalarga tegmasdan yechish qiyin. Shunga o'xshash solishtirishlar integratsiyaga asos bo'la oladi. Bir qator fanlarning dasturlarida "chorrahalar" bor, ya'ni umumiy muomala va masalalar bilan bir bo'lgan, tez-tez bir hodisa, ya'ni boshqa-boshqa nuqtalardan bir ob'ektni o'rganiladi. Bularning barchasi integratsiyaga talabnoma. Lekin birlashtirish asosi juda chuqur. Agar o'qituvchi o'zi dars berayotgan fandan shunday o'zaro muloqotga oid joylarini aniqlasa ular o'z navbatida o'qitish samaradorligini oshirishga yordam berish mumkinligini aniqlasa qo'yilgan maqsadga erishish uchun uning texnologiyasini ishlab chiqish kerak. O'qituvchi va o'quvchi faoliyatini hisobga olsak integrallashgan dars sharoitida u tez-tez bahs va kelishmovchilikka sabab bo'ladi. Tabiiyki, har bir sinfda o'quvchilar guruhlari bor. Ular bir -birlaridan xotira turlariga ko'ra farq qilishadi, qabul qilish va diqqat jihatidan farqlanadi.

Ularning ba'zilarini o'qituvchi olib borgan dars tezligi qoniqtiradi, kimgadir tezlik qiladi. Kimgadir darsda ishlatilgan jadval tushunarli, boshqalari qayta-qayta izohlagandan keyin tushunadi. Mustaqil tashkiliy ish o'quvchilarning imkonlarini bir oz tenglashtiradi, chunki har biri o'ziga xos qarorni tanlashga yo'l izlaydi, lekin albatta bir muammo qoladi - o'quvchiga qo'yilgan maqsadni topishga qanaqa usul, vosita bilan qurollantirish kerak. Darsning cheklangan vaqti ham, har bir o'quvchining topshiriqni bajarish vaqti ham mos emas, lekin ularning faoliyatini ta'minlovchi yagona shaxs o'qituvchidir.

Integrallashgan darsning xususiyati bu jarayonda 2 yoki 3 ba'zida undan ham ko'p pedagoglar qatnashishi mumkinligi. Bunday integrallashgan darsni o'tish osonmi, murakkabmi? Ko'pincha bu o'qituvchilarga bog'liq. Lekin, dars bu ishning muhim qismi ekanligini unutmaslik kerak. Aynan dars orqali asosiy masalalar integrallashgan kursda

amalgam oshiriladi va natija omadli yoki omadsiz bo'lishi mumkin. Lekin integrallashgan dars tushunchasi hamon bahsli bo'lib qolmoqda. Integratsiyalangan darsning belgi-alomatlari qanday?

1) Integrallashgan kursning o'zi yangi murakkab birlik bo'lib, umuman boshqacha shaklda bo'ladi hamda masalalarni aniq va samarali echishga qaratiladi.

2) Ular 2 yoki 3 ta fan asosida rejalashtiriladi. Shuning uchun bir nechta o'qituvchi yoki bir nechta o'quv fanlari materiali mexanik usulda birlashtiriladi.

3) O'rganishga qiziqish jarayonini faollashtirishning usullari, malaka va ko'nikmalari ishlab chiqiladi.

O'qituvchilar darsni birga yoki alohida o'tkazishlari mumkin, lekin natijalar umumiy harakatlar orqali yechiladi [2]. Ko'pincha 5-sinfda yangi o'qituvchilar kirishadi va o'quvchilarga turlicha talablar qo'yishadi, ancha vaqt qiynalishadi. Bundan ko'rinadiki, maktablarimizda pedagoglarimiz umumiy ta'lim siyosatiga ega emaslar, bir jamoa bo'lib harakat qilishmaydi. Integrallashgan darsning chegarasida o'qituvchilar oldindan nima muhim, nima ikkinchi darajali ekanini aniqlashlari lozim. O'quvchilar bu darsda o'z ishlarini lo'nda va aniq ifoda etishni, og'zaki savollarni to'g'ri tuzishni, o'z-o'zini nazorat qilishni, o'ziga baho qo'yishni o'rganishi kerak. O'qituvchilar ana shunday hamkorlik asosida tuzilgan darslar integrallashgan bo'ladi, lekin ular asosida o'rganilgan material bir-biri bilan hamohang bo'lmaydi. Bunday darslarni integratsiyaning 1-darajasiga kiritish mumkin. 2-va 3-darajali integratsiyali darslar eng keng tarqalgan darslardir. 2-daraja deb tushuncha ma'lumotli o'quv fani masalan: Takrorlash darslariga qo'shimcha kiritish, mavzuga qo'shimcha material tanlash. 3-darajada solishtirish umumlashirishda gap materialni o'rganish masalalari bilan bog'liq. O'quvchilar hodisa va ob'ektlarni solishtirish va taqqoslash bilan bog'laydilar. Bunday darsda

2 ta o'qituvchi ishtirok etishi mumkin. Eng chuqur deb integratsiyaning 4-darajasi olinadi. O'quvchilar faktlarni solishtira boshlashdi, bitta hodisani, voqeani muhokama qilishadi, ular orasidagi aloqalarni aniqlashadi, hamkorlikda o'quv ko'nikmasini birgalikda ishlab chiqishadi. Integratsiyalangan dars maqsadi yuqoridagilarda qamrab olingan jarayon nazorat qilinadi. Qo'yilgan fikrlarni shakllantirish o'quvchining talabiga, qiziqishi, intilishiga ko'ra rivojlantiriladi. O'qituvchilar va o'quvchilar orasida taqsimlangan vazifalarni hisobga olinganda integrallashgan darslar har xil shaklga ega, Masalan: 1) Bilim almashish darsi: O'quvchilar guruhlariga bo'linadi. Har xil mavzularda topshiriq berilib, bir-birlariga xabar beradilar. Bunday shakl o'quv fanlar bir-biriga o'xshash bo'lganda eng samaralidir.

2) O'zaro tekshirish darslari: Guruh va juftliklarda ish olib boriladi. Bu o'quvchilardan yaxshi tayyorgarlik talab qiladi. Faoliyatning hamma turlarida ob'ektiv va aniq baholash talab etiladi. Sinfdozlarining bilimlarini tekshirganda har bir o'quvchi ko'rsatkichlari jadvali bo'lishi shart.

3) Ijodiy izlanish darsi: O'quvchilar o'zlari mustaqil tarzda muammoning yechimini izlashadi. Lekin izlanish uslublari o'qituvchi tomonidan ilgari o'tilgan darslarda ko'rib chiqilgan bo'ladi. Bunday dars samarasi yuqori bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Апраксина Р.А. Методики музыкального воспитания в школе. – Москва: Просвещение, 1983. – 294 с.

Хо'jayeva M. Musiqa idroki va uni rivojlantirish // Xalq ta'limi – Toshkent, 2005. – №1. – B.122

Bo'lajak musiqa o'qituvchilarini usta hofizlar an'anasi misolida tarbiyalash. (To'plam. Musiqada ta'lim va tarbiya birligi). – Toshkent: TDPU, 1996. – B. 55.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish va uzluksiz ta'lim tizimiga tadbiq etish to'g'risida"gi qarori//Xalq so'zi. – Toshkent, 1998. – 5-may.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori//Ta'lim taraqqiyoti. – T.: 1999.

